

УДК 374:37.013.2

Коваль А.С.,

*магістрант спеціальності «Музичне мистецтво»,
лаборант кафедри теорії та методики
музичного мистецтва Інституту мистецтв
Київського університету імені Бориса Грінченка*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АУДІОВІЗУАЛЬНИХ МЕТОДІВ АРТ-ТЕРАПІЇ У ПОЗАШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ

У статті розкривається проблема використання аудіовізуальних методів арт-терапії в позашкільній освіті; визначаються особливості використання аудіовізуальних методів арт-терапії; підкреслюється позитивний вплив арт-терапії на дітей у процесі їх творчого розвитку.

Ключові слова: *метод, аудіовізуальні методи, арт-терапія, позашкільна освіта, майбутній вчитель музичного мистецтва.*

Постановка проблеми. Сучасний освітній процес, впровадження нових навчальних програм вимагає використання інноваційних підходів, форм, методів та технологій виховання дітей. Сьогодні зміст освіти ускладнюється, акцентується увага на розвитку творчих, інтелектуальних здібностей дітей, а у разі потреби, корекції емоційно-вольової та рухової сфер. Отже, виникає проблема організаційно-методичного забезпечення освітнього процесу позашкільних навчальних закладів, яке б впливало на духовний, психологічний та фізичний стан молодого покоління.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальність теми дослідження зумовлює значний інтерес серед науковців, які розглядають у своїх працях окремі аспекти підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва, розкривають зміст і головні функції їх професійної діяльності, створюють моделі підготовки кваліфікованих

фахівців у вищих навчальних закладах. Важливу роль у дослідженні означеної теми відіграють праці науковців, зорієнтовані на вивчення питань професійного вдосконалення майбутніх фахівців (С. Архіпова, Р. Вайнола, В. Радул та ін.) та потенційних можливостей вищої школи щодо художньо-естетичного впливу на студентську молодь (В. Бутенко, У. Дутчак, І. Корольова, С. Мельничук, Ю. Шевченко та ін.).

Проблему використання методів арт-терапії досліджували М. Авраменко, О. Бреусенко-Кузнецов, О. Вознесенська, О. Деркач, Л. Калініна, С. Коновець, О. Титаренко, Л. Фірсова, Ю. Шевченко та ін. У сучасній науково-педагогічній практиці проблему використання методів арт-терапії соціальними працівниками частково розглядали А. Капська, М. Лукашевич, І. Мигович, Л. Тюття, Є. Холостова, В. Шахрай та інші. Особливий інтерес становлять праці вчених (У. Дутчак, Н. Когутяк, С. Литвин-Кіндратюк, О. Наконечна, О. Філь та ін.), які розкривають особливості професійної підготовки фахівців до використання арт-терапії [2].

Проте аналіз науково-педагогічної літератури показує, що проблема використання методів арт-терапії в діяльності вчителів музичного мистецтва досліджена недостатньо, що дає нам перспективи та можливості до подальших досліджень.

Аналізуючи наукові джерела, ми виявили ряд суперечностей між:

- потребами сучасної системи освіти щодо підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва до використання методів арт-терапії та реальним станом вирішення проблеми;
- необхідністю ефективної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва до використання методів арт-терапії та відсутністю теоретичної бази для вирішення проблеми.

Формулювання мети статті. Метою статті є визначення особливостей застосування аудіовізуальних методів арт-терапії у позашкільній освіті.

Виклад основного матеріалу. Основна мета арт-терапевтичних методів лежить у створенні гармонійного розвитку особистості за допомогою формування здібностей самовираження і пізнання. К. Юнг вніс припущення щодо провідної ролі мистецтва для полегшення процесів індивідуалізації формування особистості, яке базується на встановленні балансу між «Я» несвідомим і «Я»

свідомим. Найважливішим прийомом арт-терапевтичного впливу К. Юнг вважав техніку активної уяви, спрямованої на зіткнення «Я» свідомого і «Я» несвідомого, на їх примирення між собою за допомогою ефективною взаємодії.

М. Кульчицький [3] зазначає, що арт-терапію не можна розглядати із суто лікувальних позицій, оскільки вона здійснює значний виховний та розвивальний вплив. Він полягає в тому, що в арт-терапевтичному процесі людина може торкнутися тих тем, які для неї є найбільш актуальними. Застосування її у навчально-виховному процесі допомагає учням виразити свої погляди та думки способами невербальної комунікації — засобами мистецтва, що полегшує усвідомлення навчального матеріалу.

Різноманітність арт-терапевтичних методів створює специфічну ситуацію з метою отримання безболісного підступу до глибин свідомості, дозволяє стимулювати опрацювання його несвідомих тривог і переживань, допомагає розвивати раніше блоковані, або слабкорозвинені перцепційні системи, що відповідають за сприйняття навколишнього світу, формувати асоціативно-образне мислення.

Всі арт-терапевтичні методи базуються на твердженні, що коли людина, не замислюючись про художню цінність своїх творів, малює, ліпить, пише вірш, пише казку, танцює — у створених образах відбивається її внутрішнє «Я». Творчість включає в себе дуже широкий спектр видів діяльності, тому в рамках арт-терапії постійно з'являються нові напрямки, які дозволяють підібрати «ключик», знайти свій спосіб самопізнання і самовираження практично для кожного. До найпопулярніших видів арт-терапії можна віднести: ізотерапію, музикотерапію, данс-терапію, казкотерапію, ігротерапію, драматерапію, бібліотерапію, артсінтезтерапію (сім видів мистецтв, об'єднаних єдиною тренінговою системою: асоціації, живопис, віршування, драматургія, пластика, театр, риторика), пісочну терапію, кольоротерапію, фототерапію, відеотерапію, маскотерапію, анімаційну або мульттерапію [2].

Звичайно, педагогічний процес орієнтований на сферу свідомості. Цей спосіб становлення дитини «на шлях істини», не дивлячись на пріоритетність практично в усіх педагогічних системах, заснований на традиційній переоцінці здібності дитини розумно керувати своєю поведінкою. Проте цей шлях найбільш ефективний з точки зору екопсихотерапії. Вплив на свідомість з допомогою

диференційованого та індивідуального підходів дозволяє налагодити контакт з дитиною, створити атмосферу довіри, спрямувати вольові зусилля на стабілізацію душевного стану.

Педагогічний вплив *словом* не тільки і не стільки для того, щоб змусити дитину виконувати конкретні дії. Його мета — допомогти дитині зрозуміти, що відбувається з ним самим. Цей процес забезпечують традиційні та спеціальні способи духовно-словесної взаємодії, такі як уточнення, вислуховування, розуміння.

Менш організовано та продуктивно використовується в масовій практиці *чуттєва сфера*. Вплив на неї забезпечується, перш за все, загальною організацією життя дитини у процесі навчальної діяльності, в різноманітних видах творчості, в сім'ї, у школі, на вулиці, в суспільстві. Але такі відносини — ідеал, у реальному житті часто бувають конфліктними, дисгармонійними, дестабілізуючими психіку. У таких випадках виникає необхідність у спеціальних методах. До них відносяться аудіовізуальні, рецепторно-тактильні та сутєс-тивні методи [1].

Розглянемо конкретніше аудіовізуальні методи. Якщо говорити про класичну арт-терапію, то вона включає в себе тільки візуальні види творчості, такі як: живопис, графіка, фотографія, малювання та ліплення. Але сучасна арт-терапія налічує більше видів методик. До неї відносять також бібліотерапію, маскотерапію, казкотерапію, орігами, драматерапію, музикотерапію, кольоротерапію, відеотерапію, пісочну терапію, ігротерапію тощо.

Був розроблений і комплексний метод — арт-сінтезтерапія. Він заснований на використанні поєднання живопису, віршування, драматургії і театру, риторики і пластики. Причому кількість методик весь час збільшується [4].

Малювання — одна з основних технік арт-терапії. Малювати можна чим завгодно, але слід пам'ятати, що нервовій дитині краще використовувати крейду, тому що акварель, яка розтікається, може спровокувати тривогу. Крейду легше контролювати, і людина переносить це відчуття на життя. А якщо дитина закомплексована, то краще малювати аквареллю — це допоможе їй відчути себе розкутою.

Ізотерапія за характером спрямована на роботи з малюнком: діагностичне малювання; проєктивне малювання, або образно-символічне рефлексивне малювання, або вимальювання емоцій; безпредметне малювання, або абстрактне (Д. Косенко, Н. Ещенко);

медитативне малювання (за А. Будза); трансове малювання, або автоматичне малювання (за В. Якову) малювання форм для зміцнення почуттів.

Колаж робиться з газетних і журнальних вирізок, природних матеріалів, фотографій, кольорового паперу. При виготовленні колажу не виникає напруги, пов'язаної з відсутністю художніх здібностей, саме тому він дозволяє кожному одержати успішний результат.

Музикотерапія (музична терапія) — це процес міжособистісного спілкування, у якому кваліфікований музикотерапевт застосовує музику та всі сторони її впливу — фізичну, емоційну, інтелектуальну, соціальну, естетичну і духовну — з метою покращення чи збереження здоров'я дитини. За допомогою таких музичних практик, як вільна імпровізація, спів, композиція, слухання, обговорення музики чи рух під музику, музикотерапевт допомагає клієнтові у досягненні ряду терапевтичних цілей: активізувати пізнавальні процеси, моторику, емоційний розвиток, набути комунікативні навички тощо. Музикотерапія сприяє розвитку потенційних якостей особи та відновленню функцій організму шляхом досягнення вищого ступеня внутрішньої чи міжособистісної інтеграції й, відповідно, вищої якості життя.

Танцювальна терапія — це метод психотерапії, який використовує рух для розвитку соціального, когнітивного, емоційного та фізичного життя людини. Танцювальні терапевти працюють з людьми з різноманітними емоційними проблемами, із зниженими інтелектуальними можливостями і важкими захворюваннями. Вони працюють з людьми різного віку у груповій та індивідуальній терапії. Танцтерапевти намагаються допомогти людям розвинути навички спілкування, позитивний образ себе і емоційну стабільність.

Драматерапія. Театральні постановки на різну тематику сприятливо впливають на пам'ять, волю, уяву, почуття, увагу та мислення. У спектаклі можуть обігруватися ситуації з життя учасника заняття, його взаємини та конфлікти з іншими людьми.

Фототерапія. Робиться серія авторських фотографій, які потім аналізуються. Важливе використання сімейних фотографій, оскільки зображені події хоча й залишились у минулому, але підсвідомо вони продовжують впливати на людину. Фотографії допомагають пригадати минуле, усвідомити помилки, побачити образи.

Кольоротерапія заснована на дії кольору на нервову систему людини. Існує два напрями кольоротерапії: безпосередній вплив на мозок людини та створення необхідного кольорового лікувального середовища навколо особистості.

Пісочна терапія включає створення різноманітних форм з піску, вибір і аранжування мініатюрних предметів і фігурок, що нагадує одну з форм сучасного мистецтва — предметну скульптуру. Створення композицій із піску не вимагає особливих умінь. Роботи можуть бути як дуже простими, так і дуже складними, єдиний критерій успішної роботи — її аутентичність — неповторність, динаміка, тобто все те, що викликає в глядача емпатійні відгуки. За фомою проведення існує 2 варіанти: індивідуальний і груповий.

Використовуючи різноманітні методи арт-терапії, ми надаємо дитині можливість відтворити та висловити свої внутрішні переживання, сумніви, сподівання, почуття. Варто звернути увагу на необмежені можливості та вплив арт-терапії на розвиток дітей; творчо опрацювати та практично застосовувати інноваційні технології з метою покращення освітнього процесу.

Висновки. Арт-терапія — один із видів роботи, який використовує можливості мистецтва для досягнення позитивних змін в інтелектуальному, соціальному, емоційному й особистісному розвитку дитини. Творчий характер занять допомагає дитині відкрити в собі щось нове, краще розуміти себе, розвивати свої відносини з іншими людьми та навколишнім середовищем.

ДЖЕРЕЛА

1. Лихачев Б.Т. Экопсихотерапевтические аспекты воспитания / Б.Т. Лихачев // Педагогика, № 1, 1995 г, 40–45 с.
2. Полторак Л.Ю. Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до використання методів арт-терапії. — Кіровоград, 2016, 20 с.
3. Kulczycki M. Arteterapia i psychologia kliniczna. «Zeszyty naukowy» Zakładu Muzykoterapii Akademii Muzycznej we Wrocławiu, 1990, nr.57, s.7–19.
4. Арттерапія — лікування мистецтвом. Основи, історія та види арт-терапії. Застосування і можливості арттерапії [Електронний ресурс] / Ukrainian Women's Magazine. — Режим доступу : <http://uwm.com.ua/node/307>

В статье раскрывается проблема использования аудиовизуальных методов арт-терапии в внешкольном образовании; определяются особенности использования аудиовизуальных методов арт-терапии; подчеркивается положительное влияние арт-терапии на детей в процессе их творческого развития.

Ключевые слова: *метод, аудиовизуальные методы, арт-терапия, внешкольное образование, будущий учитель музыкального искусства.*

The article deals with the problem of using audiovisual methods of art therapy in adult education; determines the peculiarities of the use of audiovisual techniques in the art therapy; emphasises the positive impact of art therapy on children in their creative development.

Key words: *method, audiovisual methods, art therapy, extracurricular education, future music teacher.*

УДК 78.071.2

Ковальський Р.І.,
*аспірант Київського університету
імені Бориса Грінченка*

ІНТЕГРАЦІЯ ДИСЦИПЛІН
У ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНІЙ
ТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

У запропонованій статті розкрито значення інтеграції різноманітних дисциплін у підготовці майбутнього вчителя музики до різних видів музичної діяльності. Показано низку дисциплін, які сприяють якійсній підготовці майбутнього фахівця.